

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita

Fakulta

Obor řízení

Uchazeč

Pracoviště uchazeče, instituce

Habilitační práce

Oponent

Pracoviště oponenta, instituce

Fakulta sociálních studií

Sociální politika a sociální práce

PhDr. Kateřina Kubalčíková, Ph.D.

Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita

Všude dobře, doma nejlépe? Parametry poskytování pečovatelské služby z perspektivy konceptu stárnutí v přirozeném prostředí.

Prof. PaedDr. Oldřich Chytil, PhD.

Fakulta sociálních studií Ostravské univerzity

Cílem předkládané habilitační práce s názvem „Všude dobře, doma nejlépe? Parametry poskytování pečovatelské služby z perspektivy konceptu stárnutí v přirozeném prostředí“, je podle autorky zjistit, zda pečovatelská služba má potenciál umožnit seniorům stárnout v přirozeném prostředí s ohledem na vnitřní parametry služby a vnější determinanty.

Práce se skládá ze dvou částí. První část označená jako část A, obsahuje teoretická východiska zkoumání tématu, kterým je koncept „stárnutí v přirozeném prostředí“. Dále první část obsahuje přehled témat, kterým se autorka výzkumně zabývala a metodologii zkoumání uvedených témat.

Druhá část habilitační práce označená jako část B obsahuje publikované texty, jejichž obsahem jsou výsledky zkoumání zaměřených na témata uvedená v první části habilitační práce.

Část A

1. Teoretická východiska zkoumání tématu

Autorka uvádí, že termín „sociální služby“ je centrálním termínem pro všechny publikované texty, které jsou uvedeny v části B. Píše, že ve všech textech chápe sociální služby jako označení pro organizace nebo agentury poskytující pomoc a oporu v obtížných životních situacích.

Historický exkurz vývoje sociálního státu a sociálních služeb, s důrazem na proces industrializace, urbanizace, profesionalizace sociální práce a formování sociálního státu, umožňuje autorce vysvětlit institucionalizaci sociálních služeb a nástup formálních poskytovatelů sociálních služeb.

Sociálně politicky autorka opírá koncept „stárnutí v přirozeném prostředí“, o argument, že jde o jeden ze základních kamenů politiky stárnutí posledních dvou dekad v Evropě. Stárnutí v přirozeném prostředí je deklarováno také v dokumentech Evropského parlamentu.

Strategie sociální politiky založené na principu „stárnutí v přirozeném prostředí“ by měla umožnit seniorům žít v přirozeném prostředí s podporou služeb, které kompenzují ztrátu síly a mobility seniorů.

Autorka teoreticky ukotvuje koncept „stárnutí v přirozeném prostředí“ v ekologické gerontologii, humanistické gerontologii a kritické gerontologii.

Koncept „stárnutí v přirozeném prostředí“ se podle autorky úzce váže k deinstitucionalizaci poskytování péče. Definuje proces deinstitucionalizace a uvádí rizika spojená s deinstitucionalizací s odkazem na relevantní autory. Píše, že proces deinstitucionalizace má několik dimenzí: demedicalisation, deprofessionalisation, desectorisation, integrace sociální a zdravotní péče, která je v literatuře uváděna jako Long-term care (LTC).

Rozlišuje mezi termíny „home care“ a „domiciliary care“. Termínu „home care“ rozumí jako domácí péči poskytovanou zdravotnickými službami. Termínu „domiciliary care“ jako souboru služeb poskytovaných sociálními službami.

„Domiciliary care“ s odvoláním na zahraniční autory rozděluje do čtyř kategorií: poskytování praktické péče, poskytování osobní péče, monitorování/supervize a management péče.

Autorka kriticky hodnotí, že se nedaří propojit „home care“ a „domiciliary care“ a kriticky hodnotí i proces deinstitucionalizace. Důsledkem uvedených procesů je podle autorky rostoucí marketizace v péči o seniory. S odkazem na modernizaci a restrukturalizaci sociálních služeb, je ideologií marketizace zvýšit flexibilitu na trhu sociální péče, která má přispět k rovnováze mezi nabídkou a poptávkou na trhu se sociálními službami.

Hodnocení:

Autorka v této části práce uvádí přehled teoretických východisek vztahujících se k tématu habilitační práce, která dále prohlubuje v jednotlivých textech v části B. Autorka prokazuje hlubokou znalost teoretických konceptů týkajících se jí zkoumaného tématu, kterému se dlouhodobě věnuje. Autorka v první části práce, s využitím znalostí literatury zahraniční provenience, zavádí a definuje terminologii vztahující se k tématu habilitační práce, kterou využívá a dále prohlubuje v jednotlivých textech v části B.

2. Metodologie zkoumání

Pro výzkumy publikované v textech, které jsou obsahem části B habilitační práce, byla použita kvalitativní výzkumná strategie. Autorka uvádí použité metody, kterými byly převážně případové studie a techniky sběru dat, kterými byly individuální kvalitativní rozhovory zahrnující hloubkové rozhovory, polostrukturované rozhovory a standardizované rozhovory a focus groups. Dále uvádí, že v některých výzkumech byla primární data nahrazena sekundárními daty. Uvádí, že validitu ve výzkumech zajišťovala triangulací výzkumných technik nebo triangulací komunikačních partnerů.

Hodnocení:

Použitá metodologie zkoumání, po mém soudu, odpovídá cíli předkládané habilitační práce i výzkumným otázkám definovaným v jednotlivých textech uvedených v části B.

Část B

Část B obsahuje následující publikované texty s procentním podílem autorky

1. The de-institutionalisation of care for older people in the Czech Republic and Slovakia: national strategies and local outcomes. (50 %)

Výzkumné otázky: „Jak koncept deinstitutionalizace ovlivnil českou a slovenskou národní strategii, legislativu a organizace sociálních služeb pro seniory?“ a „Jaká byla skutečná odpověď regionálních a místních orgánů, poskytovatelů péče seniorům, na národní politickou strategii v této oblasti?“

Metoda: Případová studie.

Výsledky výzkumu: Autoři uvádí, že v obou zemích je na základě uvedených strategických dokumentů preferován proces deinstitutionalizace, který péči v domácím prostředí považuje za protipól institucionální péče. Současný systém poskytování sociálních služeb pro seniory je ovlivněn zejména decentralizací, pluralizací, privatizací a zvyšujícím se finančním tlakem.

Zkoumají odpověď regionálních a místních orgánů, poskytovatelů péče seniorům na národní politickou strategii v obci Blansko a v obci Kalná nad Hronem.

Dochází k závěru, že oficiální strategie deinstitutionalizace byla přijata v obou zemích, včetně přesunu legislativní a finanční zodpovědnosti státu na regionální a lokální úroveň. Tento přesun byl implementován bez adekvátních finančních zdrojů v situaci, kdy stárnutí populace zvyšuje poptávku po službách pro seniory. Výsledkem tohoto vývoje je rozvoj neregistrovaných sociálních služeb.

2. Balancing acts: Family care strategies and policy frameworks in the Czech Republic. (40 %)

Výzkumná otázka: „Jak rodiny organizují péči, jaký druh péče poskytují svým dětem a závislým seniorů a jak kombinují péči s dalšími povinnostmi jako je placená práce a rodinný život?“

Metoda: Autorky popisují výzkumný soubor a techniku sběru dat – focus group, není uvedena užitá metoda kvalitativního výzkumu. Vzhledem k tomu, že jde o kapitolu v knize je možné, že metoda je uvedena v předchozích kapitolách.

Výsledky výzkumu: Autorky ve svých zjištěních popisují tři základní modely, které identifikovali u respondentů pečující o seniory.

- 1) První model pečujících jsou ti, kteří pečují jako druhý zdroj, prvním je profesionální péče – pečovatelská služba. Pečující si uvědomují limity pečovatelské služby.
- 2) Druhý model je širší skupina rodinných členů, kteří hrají roli primárního zdroje pomoci za účasti sociálních služeb.
- 3) Třetí model tvoří rodinní pečující, kteří pečují bez pomoci profesionálů.

V závěru uvádí, že rodinní příslušníci chtějí pečovat o své nejbližší, ale mají limitující zdroje a schopnosti péči zajistit.

3. Current Developments in Social Care Services for Older Adults in the Czech Republic: Trends Towards Deinstitutionalization and Marketization. (70 %)

Výzkumná otázka: „Zjistit jak deinstitutionalizace a marketizace ovlivňuje implementaci principů dostupnosti a kvality péče o seniory na regionální a obecní úrovni.“

Metoda: Využila mix method design, zejména sekundární analýzu dat, a to jak kvalitativních, tak kvantitativních dat.

Výsledek výzkumu: Podpora a dostupnost péče v přirozeném prostředí seniorů klesá i přes zvyšující se počet seniorů a politickou preferenci deinstitutionalizace. Autorky píší, že výsledkem deinstitutionalizace jsou nezamýšlené důsledky, jako je výskyt neregistrovaných služeb, špatné pracovní podmínky pečujících v těchto službách, chybějící subjekty kontroly kvality péče a podobně.

4. The Potential of domiciliary care service in the Czech Republic to promote ageing in place. (70 %)

Výzkumná otázka: „Umožňuje pečovatelská služba seniorům stárnout v jejich přirozeném prostředí?“

Metoda: Případová studie.

Výsledek výzkumu: Poskytování pomoci seniorům při stávajícím pojetí pečovatelské služby v ČR nelze chápat jako plnohodnotnou alternativu ústavní péče, zejména u seniorů s výraznějším snížením soběstačnosti.

5. Obce a jejich participace při poskytování péče o seniory se sníženou soběstačností. Aktivní hráč, nebo přihlížející? (100 %)

Výzkumná otázka: „Jaká je v současné době připravenost obcí naplnit očekávání pro zajištění komplexní sociálně-zdravotní péče o seniory se sníženou soběstačností?“

Metoda: Standardní postupy kvalitativního zkoumání.

Výsledek výzkumu: Obce prvního a druhého stupně v současné době vykazují pouze omezené kompetence pro naplnění požadavku podpory sociálně-zdravotní péče poskytované na lokální úrovni.

6. Podpora neformálních pečovatelů v podmínkách poskytování sociálních služeb pro seniory v ČR: příklad pečovatelské služby. (100 %)

Výzkumná otázka: „Jakým způsobem stávající způsob poskytování pečovatelské služby vytváří prostor pro participaci neformálních pečovatelů na zajištění pomoci seniorům?“

Metoda: Případová studie.

Výsledek výzkumu: Pracovníci pečovatelské služby vnímají roli formálního a neformálního sektoru spíše jako komplementární. Zástupci zřizovatele inklinují ke kompenzačnímu modelu, kdy pomoc neformálního sektoru je využívána, pokud jsou možnosti formálního sektoru vyčerpány.

Hodnocení:

Všechny texty v části B habilitační práce byly publikovány jako kapitoly v editovaných monografiích, nebo stati v odborných periodících a prošly tudíž recenzním řízením. Obsahují výsledky zkoumání zaměřených na zjištění, zda pečovatelská služba má potenciál umožnit

seniorům stárnou v přirozeném prostředí s ohledem na vnitřní parametry služby a na vnější determinanty.

Proto lze konstatovat, že přesto, že předkládaná habilitační práce je souborem publikovaných vědeckých prací, jde o práci obsahově konzistentní, která má logickou výstavbu, jakou má habilitační práce mít. Co mi však v práci chybí je závěr, ve kterém jsou výsledky dílčích publikovaných výzkumů vztaženy k cíli předkládané habilitační práce.

Největším přínosem předkládané habilitační práce je kritické zkoumání možností pečovatelské služby umožnit stárnout seniorům v přirozeném prostředí a kritické zkoumání jejích vnějších determinant. Autorce se daří s využitím výzkumů kriticky reflektovat jednu z vnějších determinant, kterou je program deinstitutionalizace péče o seniory. Jako jedna z mála česky píšících autorů poukazuje na rizika, která jsou s deinstitutionalizací spojena.

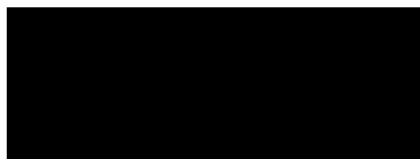
Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce

1. Jak se vztahují výsledky dílčích publikovaných výzkumů k cíli předkládané habilitační práce?
2. V pátém textu části B publikovaném v roce 2013 uvádíte: „Obce prvního a druhého stupně v současné době vykazují pouze omezené kompetence pro naplnění požadavku podpory sociálně-zdravotní péče poskytované na lokální úrovni.“ Jaká je podpora sociálně-zdravotní péče poskytované na lokální úrovni v současnosti?

Závěr

Habilitační práce Kateřiny Kubalčíkové “Všude dobře, doma nejlépe? Parametry poskytování pečovatelské služby z perspektivy konceptu stárnutí v přirozeném prostředí“ *splňuje* požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Sociální politika a sociální práce.

V Ostravě dne 7. 9. 2018

podpis